

УДК 821.111"19"-131.1 Івлін Во.09

СВІТЛАНА КУМΠΑН

(Харків)

РОЛЬ ПОЕТОНІМНОЇ ВІСІ В АКТУАЛІЗАЦІЇ КОМІЧНОГО В НОВЕЛАХ ІВЛІНА ВО

Ключові слова: новела, Івлін Во, поетика комічного, поетонім, поетонімна вісь.

Вибір новелістики видатного англійського письменника Івліна Во (1903–1966) для дослідження комічного зумовлений декількома чинниками. По-перше, письменник не тільки продовжив традиції комічного класиків англійської літератури В. Шекспіра, Дж. Свіфта, Ч. Діккенса, В. Теккерея, але й вніс значний вклад у розвиток англійської новели сатирико-гумористичного спрямування. По-друге, Івлін Во є всесвітньо визнаним майстром слова, чий стиль досі захоплює читачів та дослідників своєю точністю, виразністю й сучасністю. У творах Івліна Во простежується не тільки данина традиції, але й загальні тенденції розвитку прози ХХ століття.

Новелістика письменника є важливим складником розуміння його мовної особистості й нерозривно пов'язана з усією його творчістю, але, незважаючи на високу художню й естетичну цінність новел, вони фактично випали з дослідницького простору. Усе ще існує багато питань, які стосуються інтерпретації творчості Івліна Во і відкривають нові шляхи для дослідження поетики комічного в новелістиці письменника. Саме цим і обумовлена актуальність дослідження.

Мета наукового дослідження – визначити роль поетонімної вісі в архітектоніці новел Івліна Во в аспекті актуалізації комічного. Для досягнення окресленої мети передбачено виокремити поетонімну вісь та проаналізувати систему взаємозв'язків між поетонімами в новелах письменника.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять фундаментальні положення, розроблені у працях класичного і сучасного літературознавства про поетоніміку (М. М. Бахтіна, М. В. Буєвської, В. В. Виноградова, С. І. Влахова, Р. С. Гіляревського, В. М. Калінкіна, В. Н. Комісарова, С. П. Флоріна).

Поняття «поетонім» художнього твору було введено у наукову площину В. М. Калінкіним [2] та відрефлексоване М. В. Буєвською, яка виявила контекстну обумовленість зв'язків між компонентами поетонімосфери [1]. Визначальне значення в розумінні поетики художнього твору відіграє поетонімна вісь, яка, за словами М. В. Буєвської, є «центральним компонентом художнього тексту, своєрідним 'камертоном', за яким обираються та настраюються 'інструменти оркестру'» [1, с. 80]. Таким чином, виокремлення поетонімної вісі творів письменника дає можливість відстежити типологію їхньої поетики. У новелістичній оповіді Івліна Во таку вісь створює поєднання сукупності комічних поетонімів новели з її назвою.

Багато новел Івліна Во спочатку виходили під іншими назвами. Новела «A House of Gentlefolks» спочатку з'явилася як «The Tutor's Tale», таким вибором Івлін Во змістив акцент із наставника на родове гніздо знатних англійців, виставляючи на перший план мешканців маєтку – герцога Ванбурського та його сестер, леді Емілі та леді Гертруду. Їм протистоїть спадкоємець, їхній

племінник, *маркіз Стайльський* – поетонім, перевантажений евфемізмами, вживання яких тільки підкреслює відсутність здорового глузду в його родичів і, навпаки, повну розумову адекватність хлопця, що є підґрунтям до створення стихії комічного в новелі. Систему комічних поетонімів новели замикає наставник, містер Ернест Воген, уже знайомий читачам з новели «Рівновага» зарозумілий неосвічений п'яничка, якого вигнали з Оксфорда, але, за іронією долі, довіряють виховання знатної особи. Комізм заголовка посилюється описами маєтку та поведінкою його мешканців. У самій новелістичній оповіді будинок виходить на другий план, відкриваючи простір для розвитку відносин поетонімів *Ернест Воген – маркіз Стайльський*, але фінальна фраза повертає все до своїх витоків: родичі спадкоємця так і не наважуються розпрощатися із грошима, ось і вирішують повернути хлопця до маєтку.

Новела «*Love in the slumps*» теж уперше побачила світ під іншою назвою – «*The Patriotic Honeymoon*», що посилює іронічність авторської інтенції, особливо на тлі розвитку сюжетної лінії, яка дуже далека і від патріотизму, і від справжнього медового місяця. Поетонімну вісь новели разом із назвою утворюють поетоніми *Том Вотч* та *Анжела Тренч-Тробрідж*, які розвивають контрастивні відносини з імпліцитним значенням назви та іншими поетонімами оповіді, чим спричиняють появу та функціонування стихії комічного.

Першим варіантом новели «*Excursion in Reality*» була назва «*An Entirely New Angle*», що розкриває сарказм подій, визначених функціонуванням поетонімної вісі цього твору, яка проявляється у розгалуженому семантичному полі поетоніма *Саймон Лент* та його відносинах з іншими, особливо з поетонімом *Шекспір*, що підкреслює символічність назви новели, гротескність подій сюжету та його доведення до абсурду.

Поетонімна вісь новели «*Bella Fleace gave a party*» дублюється однойменним поетонімом у більш розширеному варіанті – *міс Анабель Рошфор-Доиль-Фліс*, що своєю структурою передає комічну інтенцію автора. Потрійне прізвище як знак благородного походження міс Анабель помножує комічність описів ірландського маєтку та пейзажу та робить акцент на поетиці контрасту.

Назва новели «*The man who liked Dickens*» бере участь у формуванні образів *МакМастер* та *Пол Хенті*, поетонімів, які розкриваються у взаємодії один з одним крізь призму романів Діккенса. Поетонімна вісь новели передумовлює розвиток сюжетної лінії, яка повертається до Діккенса і замикається на ньому.

Ємну назву новели «*On Guard*» доповнюють яскраві образні поетоніми *Міллісент Блейд*, *Гектор*, *майор Дреднот*, які сукупно утворюють комічний простір для новелістичної оповіді.

Новела «*Mr Loveday's Little outing*» розвивається навколо групи поетонімів родини Мопінг – лорд Мопінг потрапив у божевільню, а дочка та дружина його навіщають. На цьому тлі проявляється містер Лавдей, який заявлений у назві новели, на яку не робиться акцент до останнього моменту оповіді. Іронічність назви акумулюється з поступовим розвитком відносин між поетонімами новели та набуває вирішального значення з появою пуанта.

Поетонімну вісь новели «*An Englishman's Home*» становлять образні комічні поетоніми *Меткаф*, *Богіт*, *Брейхерст*, *Пібери*, *Ходж*, *Хорнбім*, *Харгуд-Худ*, які так чи так пов'язані із сільською Англією. Заявлена в назві приказка «Дім англійця – його фортеця» передумовлює розвиток усіх подій новели.

Назва новели «The Sympathetic Passenger» є вирішальною у формуванні образу головного героя, який так і залишається просто пасажиром без імені, основним компонентом поетонімної вісі, яку доповнюють поетоніми *містер Джеймс*, *місіс Джеймс* та *Агнесс*. Комічний потенціал назви вже із самого початку наповнює сарказмом новелістичну оповідь, формуючи образи та їхню участь у сюжеті.

Поетонімна вісь новели «Tactical Exercise» вибудована на протиріччі самої назви з військовим семантичним наповненням та поетонімами *Джон Верні*, *Елізабет*, які будують свої матримоніальні відносини дивним чином.

Коротка версія новели «Compassion» була опублікована під назвою «The Major intervenes». Вона побудована на грі слів *major* – «основний, головний» та *major* – майор. Крім *майора Гордона*, поетонімна вісь охоплює багато етнонімів.

У назві новели «Basil Seal Rides Again» уже передана інтенція автора, яка отримує комічне наповнення у комплексі з конотативним значенням поетонімів *Амброуз Сілк*, *Пітер Пастмастер*, *Безіл Сіл*, *Моллі Медоуз*, *Соня Трампінгтон*, *Чарльз Олбрайт*.

У результаті дослідження виявлено, що типовою для новел Івліна Во є оповідна модель, у якій наявні такі структурні принципи: поетонімна вісь, що несе в собі комічну семантику; забарвлені комізмом персонажі, які породжують комічні ситуації; авторський насмішкувато-іронічний коментар до вчинків героїв та опису подій, розгортання сюжету відповідно до п'ятифазної наративної схеми, трансформованої за потреби; пуант – несподіваний сюжетний злам і панівна стихія комізму; що є характерним для більшості, якщо не для всіх новел письменника. Наприклад, у новелі «On Guard» поетонімна вісь створена завдяки назві твору «На варті» і двох поетонімів – *цуценя Гектор* і *залицяльник Александр Дреднот*, які представляють конфліктні сторони.

Поетонімна вісь, поєднуючи комічні персонажі в єдине ціле, визначає взаємодію між ними, їхніми вчинками та поведінкою, відіграючи провідну роль у створенні стихії комізму в поетиці новелістики Івліна Во, про що, зокрема, свідчить новела «Incident in Azania». Заголовок новели посилює топонім *Азанія*, що відносить місце дії у колоніальну провінцію. Широке семантичне поле має загальне слово *incident*, яке охоплює значення «незручна ситуація, особливо в соціальному контексті», «подія, яка здається незначною, особливо за участю країн або угруповань, між якими відносини напружені і чутливі, що може призвести до серйозних наслідків, наприклад, до початку військових дій, прикордонного чи міжнародного конфлікту».

Атмосфера очікування події вже заявлена із самого початку новели. Діюві особи новели *Гранджер*, *Баркер*, *Джаггер* (*granger* – управитель ферми, який займається перевезенням зерна; *barker* – брехливий собака, пустобрех, грубіян; *jagger* – блоха); суддя *містер Реппінгтон* і санітарний інспектор *Брезертон*, нерозлучна парочка, чії імена римуються, чудово створюють атмосферу неробства та базікання навколо поетонімної вісі, що утворює поетонім *містер Брукс* (*brooks* – базіка). Його донька, *Прунелла Брукс*, своєю появою привносить в оповідь матримоніальні мотиви та натяки на серйозні наміри серйозної дівчини, що посилюється її стосунками з іншими жінками в поселенні та появою певної кількості неодружених чоловіків-місіонерів. Несподіване зникнення *Прунелли* значно розширює поетонімні зв'язки навколо поетонімної вісі, додаючи «міжнародності» за рахунок етнонімів, що несуть

комічне навантаження: безробітний із Кенії Джеггер, вірмен Юкумян, англієць Стеббінг, араби та туземці. Анекдотичні епізоди з журналістами та репортерами, інтенсивність яких значно зростає до фінальної сцени новели, посилюються вдало розташованим пуантом – несподіваним вирішенням ситуації, яка знову повертає оповідь у місцевий клуб до основного поетоніма поетонімної вісі – містера Брукса.

Ціла серія сатиричних портретів утворюється навколо стрижневого поетоніма новели «Scott-King's Modern Europe» Беллоріуса, непримітного поета епохи Відродження із країни, що колись була щасливим королівством Габсбурзької імперії, а зараз стала бурхливою сучасною державою Нейтралією. Його сучасний прототип Скотт-Кінг, чие ім'я означає «король шотландського походження» (*Scott* – родом із Шотландії, *king* – король), – пародія на англійського джентльмена зразка середини ХХ століття. Він – один з останніх учителів, який викладає класичні мови в англійській приватній школі, трохи голомозий, трохи огрядний і абсолютно непримітний. Як справжній англієць, він їде закордон, сподіваючись випити гарного вина та добре поїсти, а коли потрапляє в небезпечну для життя ситуацію, то головне для нього – заплатити за готель: «“I am sorry,” said Scott-King firmly. “I could not possibly leave an hotel with my bill unpaid, especially in a foreign country. It may seem absurdly scrupulous to you but it is one of the things a Granchesterian simply cannot do”» [3, с. 424]. З іншого боку, джентльменство не заважає Скотт-Кінгу звернутися до мафіозної структури, віддати всі гроші та витерпіти багатоденні приниження під час масового вивезення нелегалів з Нейтралії.

Вибором інших персонажів, запрошених на міжнародну конференцію, Івлін Во підкреслює своє скептичне ставлення до таких форумів, які загрузли в бюрократичних умовностях і дуже далекі від справжніх наукових дискусій. Чоловік на прізвище Уайтмейд (*white* – білий; *maid* – дівчина, діва), теж непримітний, як Скотт-Кінг, і майже його віку, починає знайомство з несподіваного питання: «“Tell me,” said Whitemaid, “tell me frankly” – and he looked furtive as men do when they employ that ambiguous expression – “have you ever heard of the worthy Bellorius?”» [3, с. 382]. Виявляється, що він спеціаліст із римського права, який сам зголосився представляти університет.

Типовий представник Нейтралії – доктор університету Белласіти Артуро Фе (*Fe* – хімічний елемент, залізо), більш схожий на кіноактора у віці, ніж на вченого; людина, яка «колекціонує посади»: «Dr. Fe is a scholar. He is also a lawyer, a judge of the Lower Court. He edits the Historical Review. He has a high position in the Ministry of Rest and Culture, also at the Foreign Office and the Bureau of Enlightenment and Tourism. He speaks often on the radio about the international situation. He owns one-third share in the Sporting Club» [3, с. 394].

Утіленням бюрократизму та корупції сучасного світу є ще один пародійний персонаж новели – Містер Гораций Смадж (*smudge* – бруднити, плямувати), другий секретар посольства Британії в Белласіті, який відразу дає зрозуміти, що в нього є справи набагато важливіші – організувати переліт дружини посла, чотирьох інженерів-електриків, двох лекторів та одного профспілкового діяча, ніж рятувати Скотт-Кінга.

Таким чином проведене дослідження дозволяє дійти висновків:

– поетонімна вісь організовує текстовий простір новел для взаємодії поетонімів, у результаті чого створюється та розвивається модус комічного в системі новелістичної поетики в цілому;

– весь комплекс поетонімічних зв'язків стає зрозумілим тільки при системному аналізі поезики твору, поєднанні поетонімосфери та сюжетно-композиційної специфіки.

Питання актуалізації комічного в архітектоніці новел Івліна Во мають практичне значення та відкривають перспективу для подальшого дослідження особливостей поезики комічного в новелістичній спадщині Івліна Во в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буевская М. В. Поэтонимосфера художественного текста / М. В. Буевская. – К. : ИД Дмитрия Бурого, 2012. – 288 с.
2. Калинин В. М. Поэтика онима / В. М. Калинин. – Донецк, 1999. – 375 с.
3. Waugh E. The Complete Short Stories of Evelyn Waugh / Evelyn Waugh ; [ed. by Anthony Lane]. – Backbay Books : Little, Brown and Company, 1999. – 611 p.

СВЕТЛАНА КУМΠΑН

РОЛЬ ПОЭТОНИМНОЙ ОСИ В АКТУАЛИЗАЦИИ КОМИЧЕСКОГО В НОВЕЛЛАХ ИВЛИНА ВО

В статье рассматривается роль поэтонимов в новеллах Ивлина Во в аспекте актуализации комического; особое внимание уделено поэтонимной оси как важному элементу поэтики комического в новеллистике писателя. Определена типичная для архитектоники новелл Ивлина Во повествовательная модель – пятифазовая нарративная схема разворачивания сюжета, основным структурным элементом которой является поэтонимная ось, несущая в себе комическую семантику и объединяющая поэтонимы произведения в единую систему. В результате анализа установлено, что взаимодействие поэтонимов в новеллах Ивлина Во порождает комические ситуации и актуализует насмешливо-ироничную интенцию писателя.

Ключевые слова: новелла, Ивлин Во, поэтика комического, поэтоним, поэтонимная ось.

SVETLANA KUMPAN

THE ROLE OF POETONYMIC AXIS IN ACTUALIZATION OF THE COMIC IN EVELYN WAUGH'S NOVELLAS

The article deals with the peculiarities of poetics of the comic regarding the system of poetonyms in the novellas by Evelyn Waugh.

Being the master of style, who is recognized worldwide, Evelyn Waugh not only continued the tradition of the comic classics of English literature of such writers as William Shakespeare, Jonathan Swift, Charles Dickens, William Thackeray, but also made a significant contribution to the development of English ironic and satirical comic mode, introducing general trends of the twentieth century prose into the narrative, which makes his novellas of great value to those who research both theoretical issues and particular features of the poetics of the comic in English literature.

The aim of this study is to examine the role of the poetonymic axis in the creation of the comic picture of the world in the novellas by Evelyn Waugh. The article gives a detailed analysis of the ways of actualization of the comic of characters and the comic of situations.

This article reports that the five-step narrative model with accumulation of the comic around the poetonymic axis proves to be typical for novellas by Evelyn Waugh. The main idea of the article is that starting with the novella title, which is always a certain projection of the writer's comic intention, and in combination with the comic potential of poetonym system of the narrative, Evelyn Waugh creates poetonym axis, marked with satirical, humorous or ironic aura, which is extended by accumulation of details, description of characters and events in a funny or eccentric manner, contrary to conventions and standards.

The article is of interest to those who consider further research of the poetics of the comic in general and of Evelyn Waugh's novellas in particular.

Key words: novella, Evelyn Waugh, poetics of the comic, poetonym, poetonymic axis.

Одержано 30.11.2015 р.